

*Zdzisława Ignatowicz
Grzegorz Gwis*

Szkolny System Zapobiegania Zachowaniom Problemowym Uczniów

INFORMACJA O SZKOLE

W GIMNAZJUM UCZY SIĘ 222 UCZNIÓW. PROWADZIMY KLASY Z ROZSZERZONYM JĘZYKIEM ANGIELSKIM, Z ROZSZERZONYM PROGRAMEM Z INFORMATYKI ORAZ KLASY OGÓLNE. ORGANIZUJEMY DODATKOWE ZAJĘCIA W RAMACH UCZNIOWSKIEGO KLUBU SPORTOWEGO, KLUBU EUROPEJSKIEGO, KOŁA INFORMATYCZNEGO I DZIENNIKARSKIEGO. NASI UCZNIOWIE ZDOBYWAJĄ EUROPEJSKI CERTYFIKAT UMIEJĘTNOŚCI KOMPUTEROWYCH. UZYSKUJĄ POZYTYWNE WYNIKI W KONKURSACH Z JĘZYKÓW OBCYCH, INFORMATYKI, FOTOGRAFIKI I PROMUJĄCYCH ZDROWIE.

INFORMACJA O PORADNI

PORADNIA PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNA W KONSTANTYNOWIE ŁÓDZKIM PROWADZONA JEST PRZEZ POWIAT PABIANICKI. PORADNIA OPIEKUJE SIĘ DZIECMI I MŁODZIEŻĄ ORAZ WSPIERA PLACÓWKI OŚWIATOWE Z GMINY KONSTANTYNÓW I LUTOMIERSK. PORADNIA ZATRUDNIA 3 PSYCHOLOGÓW, 2 PEDAGOGÓW, 1 LOGOPEDĘ. POD OPIEKĄ PORADNI ZNAJDUJĄ SIĘ: 2 PRZEDSZKOLA, 6 SZKÓŁ PODSTAWOWYCH, 2 GIMNAZJA, 2 LICEA /OGÓLNOKSZTAŁCĄCE I MUZYCZNE SALEZJAŃSKIE/, ZESPÓŁ SZKÓŁ SPECJALNYCH, PAŃSTWOWY DOM DZIECKA. W PLACÓWKACH TYCH UCZY SIĘ ŁĄCZNIE – ok. 4000 DZIECI I MŁODZIEŻY.

PREZENTACJA PROGRAMU – SZKOLNY SYSTEM ZAPOBIEGANIA ZACHOWANIOM PROBLEMOWYM UCZNIÓW

W środowisku dzieci i młodzieży często stwierdza się występowanie zachowań, które z punktu widzenia powszechnie obowiązujących kanonów wychowawczych noszą znamiona zachowań problemowych. Grupą szczególnych zainteresowań wychowawczych w kontekście oddziaływań profilaktycznych szkoły są uczniowie gimnazjów. Charakterystyczne dla tzw. wczesnych adolescentów są bowiem zachowania, które przy braku typowej dla tego okresu dojrzałości poznawczej, emocjonalnej i społecznej mogą stanowić potencjalne zagrożenie dla prawidłowego rozwoju osobowości i socjalizacji (tendencja do uniezależniania się od rodziców, bezkrytyczne preferowanie zdania rówieśników przy podejmowaniu decyzji, gwałtowne reakcje emocjonalne, lekceważenie autorytetu dorosłych i norm przez nich ustalonych, itp.). Nie bez powodu okres adolescencji określany jest „okresem burzy i naporu”, „wiekiem konfliktów”, „okresem strapień” czy „okresem wielkich problemów”.

W związku z tym, mając na uwadze skuteczność szkolnych oddziaływań wychowawczych, Gimnazjum w Lutomiersku i Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Konstancynie Łódzkiej opracowały *Szkolny System Zapobiegania Zachowaniom Problemowym Uczniów*.

Główne cele Systemu:

1. Identyfikacja zachowań problemowych uczniów występujących w szkole.
2. Opracowanie spójnego systemu zasad oddziaływania wychowawczego w przypadku pojawienia się zachowań problemowych.
3. Eliminowanie zachowań problemowych uczniów poprzez kształtowanie u nich cech osobowości ‘nakierowanych’ na wartości (rozumienie wartości i norm), oddziaływanie na sferę poznawczą i emocjonalną mające na celu interioryzację wartości.
4. Wypracowanie systemu modyfikującego zachowania uczniów opartego nie na zasadach behawioralnych (nagradzanie – karanie) lecz nawiązującego do koncepcji kognitywnych (poznawczych) i humanistycznych w pedagogice i psychologii.

5. Pobudzanie kreatywności i inicjatywy wszystkich podmiotów życia szkolnego (uczniów, nauczycieli, rodziców, pracowników niepedagogicznych).

Konstrukcję Systemu oparto na następujących założeniach, będących drogowskazami dla podejmowanych prac:

- *System* powinien mieć charakter kompleksowy, tj. angażować całą społeczność szkolną – uczniów, rodziców, nauczycieli, pedagoga, psychologa, pracowników niepedagogicznych szkoły.
- Opracowanie *Systemu* zostanie poprzedzone identyfikacją najczęściej występujących na terenie szkoły zachowań problemowych uczniów oraz ich psychologiczną analizą – w aspekcie przyczyn i konsekwencji dla ucznia i jego otoczenia oraz stopnia zagrożenia patologią (niekorzystnego wpływu na rozwijającą się osobowość ucznia i jego rówieśników).
- Zasadniczą ideą *Systemu* jest jego niepunitowność (odstępuje się od karania uczniów za niewłaściwe zachowanie) lecz pobudzanie do refleksji nad własnym postępowaniem poprzez podejmowanie tzw. działań naprawczych (ekspiacyjnych).
- Konieczne jest przyjęcie postawy diagnostyczno-różnicującej w stosunku do ujawnianych przez uczniów zachowań problemowych. Diagnostyczno-różnicujące podejście do zachowań problemowych ucznia powinno uwzględniać motyw działania ucznia, częstość pojawiania się zachowania problemowego, stopień zagrożenia dla bezpieczeństwa i ładu szkolnego, reakcję ucznia po ujawnieniu danego zachowania oraz gotowość ucznia do zmiany swojego zachowania. Zapewni to reagowanie adekwatne do stopnia przewinienia (uwarunkowań psychologicznych i społecznych, szkodliwości społecznej, parametrów występowania danego zachowania takich jak częstość i nasilenie, współwystępowania innych zachowań problemowych).
- Działanie naprawcze podejmowane przez ucznia powinno być realistyczne, tj. adekwatne do jego możliwości psychofizycznych i warunków organizacyjnych szkoły. Nauczyciel zlecający uczniowi podjęcie działania naprawczego pomaga mu w jego realizacji (np. omawia z uczniem sposób wykonania zadania, dostarcza niezbędne pomoce i narzędzia, kontroluje przestrzeganie przez ucznia terminu realizacji).
- Autorami listy działań naprawczych będą wszystkie podmioty społeczności szkolnej – uczniowie, rodzice, nauczyciele, pracownicy niepedagogiczni.

Prace nad konstrukcją Systemu trwały od października do stycznia roku szkolnego 2008/2009. *System* został zatwierdzony do realizacji przez Radę Pedagogiczną, Samorząd Uczniowski i Radę Rodziców. Zaczął obowiązywać od początku drugiego półrocza roku szkolnego 2008/2009.

- Na etapie konstrukcji *Systemu* szczególnie dużo uwagi poświęcono identyfikacji zachowań problemowych uczniów występujących na terenie szkoły – we wszystkich klasach przeprowadzone zostały zajęcia, w ramach których uczniowie i ich wychowawcy opracowali 'Listę zachowań problemowych'. Obejmowała ona 12 pozycji (m.in. palenie papierosów, używanie wulgarnych słów, zakłócanie przebiegu lekcji, agresywne zachowanie w stosunku do innych uczniów, poufale zachowanie wobec nauczycieli, nieprzestrzeganie norm dotyczących stroju uczniowskiego, niszczenie mienia szkolnego, wagary, dokonywanie kradzieży, doświadczenia z alkoholem). Należy podkreślić, że cztery wymienione jako ostatnie zachowania występują w szkole sporadycznie.

- Przeprowadzono także cykl spotkań szkoleniowych dla Rady Pedagogicznej i rodziców uczniów (Rada Rodziców, trójki klasowe). W ramach tych spotkań współpracujący ze szkołą psycholog przedstawił szczegółową charakterystykę psychologiczną zachowań problemowych zidentyfikowanych w szkole. Charakterystyka ta obejmowała opis uwarunkowań (przyczyn) występowania danego zachowania, ocenę skutków utrwalenia się danego zachowania dla rozwoju osobowości ucznia i jego otoczenia oraz kryteria oceny nasilenia danego zachowania problemowego. Wypracowano także schemat konstrukcji *Systemu*, przyjmując, że proponowane działania naprawcze prowadzić powinny do uświadomienia i interioryzacji w osobowości ucznia powszechnie obowiązujących norm i wartości (zdrowy tryb życia, otwartość na ludzi, kultura osobista, szacunek dla innych, szacunek dla cudzej własności, role kobiety i mężczyzny w życiu, silna wola, godność drugiego człowieka, obowiązek szkolny, prawo, dobro wspólne).

Schemat konstrukcji *Systemu* prezentuje poniższy rysunek:

SCHEMAT POSTĘPOWANIA

- Ostatnim etapem konstrukcji *Systemu* było opracowanie 'Listy działań naprawczych' i przypisanie określonych działań konkretnym zachowaniom problemowym. Ponownie odwołano się do opinii młodzieży, rodziców i pracowników szkoły. Pedagog szkolny przeprowadził zajęcia w poszczególnych klasach, pedagog i psycholog spotkali się z rodzicami uczniów, nauczyciele i pracownicy szkoły zgłaszali własne pomysły. Zweryfikowaną 'Listę działań naprawczych' (po wyeliminowaniu propozycji, które wiązały się np. z wydawaniem przez ucznia pieniędzy, zawierały zadania upokarzające lub proponowały zastosowanie kar – w większości były to propozycje samych uczniów) umieszczono w gablocie na korytarzu szkolnym. Ostateczną wersję *Systemu* przedstawiono uczniom i rodzicom na zebraniu ogólnoszkolnym oraz zamieszczono na stronie internetowej szkoły.

A oto przykładowe działania naprawcze:

- uczeń przygotowuje referat, plakat lub poster na temat zdrowego trybu życia (rola sportu, zdrowego żywienia, higieny, itp.),
- uczeń wykonuje 'laurkę' i pisze list z wyjaśnieniami do nauczyciela, którego uraził,
- uczeń wykonuje w formie komiksu sprawozdanie na temat swojego zachowania w stosunku do nauczyciela (w 'chmurki' wpisuje uczucia i myśli nauczyciela),
- uczeń ma za zadanie w formie graficznej przedstawić karykaturę 'pijaka' oraz przygotować wystąpienie na temat skutków alkoholizmu w życiu człowieka (osobistym, rodzinnym, zawodowym),
- uczeń przygotowuje listę zwrotów grzecznościowych lub wystąpienie na temat kulturalnych form zachowania się w różnych sytuacjach,
- uczeń ma za zadanie nauczyć się wiersza z zakresu liryki miłosnej,
- uczeń przygotowuje informację na temat genezy wandalizmu i jego skutków w życiu społecznym,
- uczeń zapoznaje się z przepisami prawa regulującymi kwestię obowiązku szkolnego i podpisuje w obecności rodziców deklarację potwierdzającą znajomość prawa w tym obszarze,
- cała klasa wysyła listy do wagarowicza zachęcając go do przychodzenia do szkoły.

Wnioski z wdrożenia Systemu:

- Znaczące okazało się już samo podjęcie w rozmowie z młodzieżą problematyki zachowań problemowych (zajęcia we wszystkich klasach). Pomogły one uczniom uświadomić sobie i zwerbalizować na forum grupy, które zachowania koleżanek i kolegów są przyczyną ich dyskomfortu w szkole – zmniejszając poczucie bezpieczeństwa, utrudniają uczenie się, itp. (lista zachowań problemowych). Uczniowie (zwłaszcza 'problemowi') otrzymali informację zwrotną na temat ich roli w tworzeniu klimatu wychowawczego i edukacyjnego w szkole (np. co społeczność szkolna sądzi o używaniu niecenzuralnego słownictwa, jaki wpływ na proces uczenia się innych ma niesforne zachowanie ucznia na lekcji, jak czuje się osoba, której ktoś dokucza, itp.).
- Istotne było także to, że uczniowie współtworzyli listę zachowań naprawczych. Jak już wspomniano wyżej pomysły uczniów miały często znamiona kar, nierzadko surowych (np. zawiesić w prawach ucznia, postawić nieodpowiednią ocenę z zachowania, powiadomić policję, itp.). Propozycja, aby zachowania naprawcze miały charakter niepunitywny i wiązały się z twórczym rozwiązaniem problemu była dla wielu uczniów zaskoczeniem. Została przyjęta z aprobatą. Podobne znaczenie miało włączenie do współpracy nad powstawaniem listy zachowań naprawczych rodziców – wykorzystano tu dużą pomysłowość i chęć zaangażowania społecznego rodziców.
- Spotkanie psychologa z radą pedagogiczną i rodzicami uczniów przybliżyło (bądź odświeżyło) wiedzę na temat zaburzeń zachowania u młodzieży. Szczególnie ważne było uświadomienie faktu, że takie samo zachowanie problemowe może być uwarunkowane różnymi przyczynami i nieść z sobą odmienne zagrożenia, a w związku z tym konieczne jest różnicowanie reakcji i oddziaływań wychowawczych

(np. inaczej potraktujemy ucznia, który dopuścił się kradzieży w celu zwrócenia na siebie uwagi poprzez ‘wołanie o pomoc’, a inaczej ucznia, który przywłaszcza sobie cudze dobro dla zaspokojenia własnych potrzeb). Spotkanie z rodzicami miało także na celu pogłębienie ich wiedzy o psychologicznych problemach okresu adolescencji.

- Stosowanie zadań naprawczych *Systemu* powinno dotyczyć tych zachowań problemowych, które uczeń powiela, bowiem incydentalne zachowania negatywne wymagają działań szybkich – doraźnych.
- Wykonywanie zadań naprawczych stanowi dla ucznia dużą uciążliwość, co również pozytywnie wpływa na zmianę zachowania.
- Niektórzy uczniowie unikają wykonania zadania – wychodzą z założenia, że „może się uda”, albo też nie radzą sobie z zadaniem. W takich przypadkach konieczna jest dodatkowa pomoc nauczyciela bądź pedagoga szkolnego. Szczera rozmowa z uczniem na temat jego podejścia do zadania i ewentualna pomoc w jego realizacji pomogą rozwiązać problem.
- Niezbędna jest konsekwencja w egzekwowaniu przyjętych przez uczniów zadań naprawczych (jest to warunek skuteczności działania całego *Systemu*). Dlatego też przydzielanie zadań poszczególnym uczniom powinno być przemyślane i dostosowane do ich możliwości wykonawczych.
- Uczeń powinien mieć świadomość, że wykonywanie przez niego zadania jest monitorowane przez nauczyciela lub pedagoga (obserwacja, kontrola, pomoc, ocena).
- Ważną rolę w funkcjonowaniu *Systemu* odgrywają rodzice. Biorą udział w wyborze zadania, bądź są informowani o przyjętym przez dziecko obowiązku. Często pomagają dziecku w wykonaniu zadania. Rodzice pozytywnie oceniają tę formę działań wychowawczych.
- Funkcjonowanie *Systemu* wymaga prowadzenia dokumentacji (patrz załącznik na stronie Internetowej Gimnazjum w Lutomiersku). W małej szkole dokumentację prowadzi pedagog. W szkołach o dużej liczbie uczniów będzie to raczej zadanie wychowawcy klasy.

Szczegółowe informacje na temat *Systemu* znajdziecie Państwo na stronie internetowej Gimnazjum w Lutomiersku www.gimlutomiersk.szkoły.lodz.pl
adres do korespondencji: andrzejgim@poczta.onet.pl